

3. Oktatási rendszer az interkulturális tanulás számára?

3.1 Általános megfontolások

Az interkulturális tanulás kapcsolatos egyik kihívás az, hogy nincs olyan világosan meghatározott oktatási elmélet, amelyet „interkulturális tanulásként” ismerünk. Ez azért izgalmas, mert így mindannyiunknak törekednie kell arra, hogy megértsük azt.

Mindazonáltal, oktatási keretek között alkalmazzuk, vagy fejlesztjük ki a módszereket, amelyeket lehet, hogy a körülmények hatására mi magunk dolgozunk ki, vagy a képzői team, vagy a résztvevők alakítanak. Talán hasznos lehet tudnunk, hogy mi szolgálja (és mi nem) az interkulturális tanulás céljait. Itt hívjuk fel a figyelmet néhány fontos alapelvekre. Ezek a fentebb vázolt interkulturális tanulási elméleteken és szemléleteken alapulnak, és szorosan kapcsolódnak azokhoz. Még inkább magától értetődővé válnak akkor, ha azokra a helyzetekre gondolunk, amelyekben ez a tanulási folyamat zajlik napjainkban.

Az alábbiakban közölt gondolatok néhány ide illő oktatási felfogásra hívják fel a figyelmet, illetve rákérdeznek vagy hangsúlyoznak bizonyos elemeket.

Bizalom és tisztelet

A bizalomépítés az interkulturális tanulás egyik sarokköve annak érdekében, hogy elérjük azt a nyitottságot, amely nélkülözhetetlen egy kölcsönös folyamat esetében. Annak előfeltétele, hogy elfogadjuk és megértsük egymást az, hogy ne féljünk megosztani egymással különböző nézeteinket, megfigyeléseinket és érzéseinket. A tanulási folyamatban sok türelmet és érzékenységet kíván meg egy olyan légkör kialakítása, amely megengedi a számunkra, hogy egyenlőként hallgassuk meg egymást, és mindenki önbizalmát erősítsük. Ez azt jelenti, hogy mindenki számára kellő teret kell biztosítanunk a megnyilvánuláshoz, meg kell becsülnünk a tapasztalatokat, a hozzáértést és a hozzájárulást, a különféle igényeinket és elvárásainkat. Amikor az, amit meg akarunk osztani egymással főleg az értékekre, a normákra és alapvető meggyőződéseinkre épül, alapvetően meg kell bízunk azokban, akiknek elmondjuk azokat. Egy ilyen beszélgetés során a kölcsönös bizalom a kölcsönös tisztelettel és őszinteséggel jár együtt.

Az identitás megtapasztalása

Az interkulturális tanulás kiindulási pontja a saját kultúránk, mindaz, ami a saját háttérünket és

tapasztalatunkat jelenti. A gyökereink azok, ahol ennek a tanulási folyamatnak az akadályai és lehetőségeivel szembetalálkozunk. Mindannyiunknak megvan a személyes valósága, amely alakított bennünket, és a jövőben is ebben fogunk élni úgy, hogy azt egy új tudás és tapasztalat gazdagítja. Ez azt jelenti, hogy az interkulturális tanulási folyamatokban folytonosan kezelni kell azt, hogy honnan származunk, mit értünk meg és mivel szembesültünk. A másokkal való találkozás előfeltétele, hogy megpróbáljuk megérteni magunkat, saját identitásunkat. Mi változhatunk egy találkozás révén, a körülöttünk lévő valóság viszont nem feltétlenül. Ez komoly kihívás. Ezért a folyamat részeként annak felelősségét, lehetőségét és azokat a korlátokat is kezelni kell, hogy új tudás hordozói vagyunk.

Teremtett valóságok

Semmi sem abszolút. Számos módja lehet a valóság értelmezésének és észlelésének. Az a tétel, hogy mindenki maga építi saját világát, és hogy minden valóság önmaga építménye, az interkulturális tanulási folyamat egyik fő alkotóeleme. A kulturális különbségeket leíró számos elméletben jelen lévő különböző dimenziók változatossága (lásd Hofstede és Hall & Hall) mutatja, hogy milyen eltérően észlelhetjük a valóságot, még az olyan alapvető dimenziókat is, mint az idő és a tér. Mégis, mindannyian egy világban élünk és ez hatással van az életünkre. Következésképpen a tanulási folyamatnak együtt kell járnia bizonyos erőfeszítésekkel: a személyes szabadság tiszteletével, a másik nézeteinek egyenlő elfogadásával, a különböző nézőpontok összebékítésével és azzal, hogy tisztában kell lennünk személyes felelősségünkkel. A különbség azonban építő jellegű lesz, és annak is kell maradnia. Ezért Bennett modelljének végső szakasza, az interkulturális érzékenység fejlesztése arra ösztönöz bennünket, hogy „különböző világnézetek között funkcionáljunk”.

Párbeszédben a másikkal

Az interkulturális tanulás „a másikat” helyezi a megértés középpontjába. Ez a tanulás párbeszédrel kezdődik, de van még egy további lépés. Nagy feladat úgy észlelni önmagam és a másikat, mint akik különbözőnk egymástól és megérteni, hogy ez a különbség hozzájárul ahhoz, hogy mi vagyok, és hogyan vagyok. Egymástól különböző lényeink kiegészítik egymást. Ebben az értelmezésben az én új felfedezésében a másik nélkülözhetetlenné lesz. Ez a tapasztalat kihívást

jelent a számunkra, valami újat hoz létre, az új megoldások pedig kreativitást igényelnek. Az ilyen interkulturális érzékenység felé vezető folyamat - amelyet a másik felé vezető folyamatként értelmezünk - azt jelenti, hogy legbensőbb énünket érintsük és változtassuk meg.

Az interkulturális tanulásban lehetőség nyílik arra, hogy azonosuljunk a másik nézőpontjával, és tisztelettudóan kísérjük meg megtapasztalni azt, milyen „egymás cipőjébe bújni” anélkül, hogy úgy tennénk, mintha azt élnénk meg, amit a másik megél. Ez képessé tehet bennünket arra, hogy megéljük és megtudjuk, mi az igazi kölcsönös együttérzés, miközben hiszünk az együttműködés erejében. Ebben az összefüggésben az interkulturális tanulás a saját cselekvési képességünk felfedezésének is egy módja.

Kérdések és változás

Az interkulturális tanulás - amint a világ - állandó változásban van, és alapvetően folyamat-orientált. A kultúráról folyó vitában a feszültség a stagnálás és a változás között húzódik, állandóan megjelenik a biztonság és az egyensúly iránti igény. Nyitott kérdéseink vannak, és újakat vetünk majd fel. Ezért el kell fogadnunk, hogy nincs mindig válasz, de a változásokat elfogadva és üdvözölve kell fenntartanunk a folyamatos keresést. Ezen töprengve arra a képességre van szükségünk, hogy önmagunkat megkérdézzük. Nem mindig tudjuk, hogy hová vezet bennünket ez az integráció. A kíváncsiság fontos, új megfigyelésekre van szükség. Természetesen tisztában kell lennünk azzal, hogy ha valami új épül, az magában foglalhatja a régi - mint például eszmék, meggyőződések, hagyományok stb. - lerombolását. Nincs olyan tanulási folyamat, amely mentes a törekektől és a búcsútól. Képzőként jó és érzékeny kíséretet kell biztosítanunk ehhez.

Teljes körű részvétel

Az interkulturális tanulás olyan tapasztalat, amely a tanulás, a tudás, az érzések és a viselkedés minden jelentését és szintjét átfogóan foglalja magában. Számos érzést kelt; csapdákat állít „minden” között, amit tudunk és amit megtudunk. A folyamat összetettsége és mindaz, amivel jár, sokat kíván tőlünk. A nyelv mint a kultúra eleme központi szerepet játszik az interkulturális kommunikációban, ugyanakkor az idő rövidsége miatt gyakran a félreértés forrása is. Ezért nem használható uralkodó szerepben - különösen akkor, ha figyelembe vesszük a különböző szintű nyelvi képességeket -, de a kommunikáció egyik eszköze lehet. Minden más jelzést - mint például a testbeszéd - ugyanúgy figyelembe kell venni. Amíg

csak részt veszünk egy ilyen tanulási folyamatban, hagynunk kell, hogy teljes mértékben részei legyünk a folyamatban zajló történéseknek.

A konfliktus lehetősége

Ha észrevesszük azt, hogy a különböző kultúrák mennyire másképpen érzékelik az időt, teret, társadalmi és személyes kapcsolatokat és így tovább, akkor magától értetődőnek tűnik, hogy a nézeteltérés az interkulturális tanulás azon központi eleme, amelyet fel kell fedezni, és ki kell fejteni. Ugyanakkor ezek a modellek arra ösztönöznek bennünket, hogy a különbségeket minősítsük nélkül vitassuk meg. Következésképpen meg kell próbálnunk rálelni a konfliktus építő jellegű elemre és esélyeire. Úgy kell fejlesztenünk a konfliktuskezelési készségeinket, hogy amikor a kultúra fogalmával foglalkozunk, akkor számításba vegyük annak összetettségét. Az identitás különböző kifejezései, a különbségek értékelésének igénye egyaránt erőpróbát jelentenek. Az interkulturális tanulás keresést, új bizonytalanságokat jelent, és ez a természetes konfliktusok lehetőségét hordozza. Ezt a folyamat részeként is felfoghatjuk. A különbözőségeket akként is megtapasztalhatjuk, mint segítenek és gazdagítanak az új formák és új megoldások felé vezető úton. A hozzáértések sokfélesége pozitív és nélkülözhetetlen hozzájárulás a teljesedéshez. Nem feltétlenül van megoldás minden konfliktusra, de arra mindenképpen szükség van, hogy a nézeteltérést kifejezésre juttassuk.

A felszín alatt

Az interkulturális tanulás a beállítottságok és viselkedések nagyon mély folyamatait és változásait célozza. Ez azt jelenti, hogy komolyan kell foglalkoznunk kultúránk és belső énlünk láthatatlan erőivel és elemeivel (lásd a jéghegy modellt), ugyanis sok minden, ami a „víz felszíne” alatt található, tudat alatti és világosan nem fejezhető ki. Ez a felfedezés ezért személyes kockázatokat rejt magában a találkozások alkalmával, feszültségeket teremt, amelyekkel foglalkoznunk kell. Nyilvánvaló, hogy nem könnyű másokat kísérni ebben a folyamatban. Egyrésztől bátorságra van szükségünk ahhoz, hogy tovább haladjunk, hogy erőpróba elé állítsuk önmagunkat és másokat. Másrésztől óvatosnak kell lennünk és tiszteletben kell tartanunk mások igényeit és ezen folyamatok korlátait. Nem mindig könnyű mindkettőt szem előtt tartani.

Bonyolult ügy egy bonyolult világban

Már a bemutatott elméletek is hangsúlyozták az interkulturális tanulás összetettségét, a rendszerbe foglalás nehézségeit. Amikor mindezt a mai tár-

sadalom komplex környezetében vizsgáljuk, világossá válik, hogy a tisztánlátás érdekében gondos és átfogó megközelítésekre van szükségünk. Még akkor is, ha a kultúra átlépi a nemzeti határokat és számos formáját, átfedéseit ismerjük. Több nézőpontot kell észrevennünk, figyelembe kell vennünk a feszültségeket: a múlt, a jelen és a jövő vizsgálatakor az egyén és a társadalom sokszor ellentmondásos szükségleteit hasonlítjuk össze.

A szétrendezett tapasztalatokat össze kell illesztenünk. Minden oktatás számára kihívást jelent az, hogy ne egyszerűsítse le a létező, hangsúlyos értékeket, a különböző valóságokat és történelmeket. Az interkulturális tanulás megközelítéseinek tisztelniük kell az eltérő tapasztalatokat, értelmezéseket és tudást, végső soron mindezeket át kell gondolni az alkalmazott nyelv és terminológia, valamint a módszertan kiválasztásakor.

3.2 A módszer kiválasztása, megalkotása és alkalmazása

Minden helyzet más. Lehet, hogy egy képzést, egy nemzetközi cserét, egy építőtábort vagy egy egyszerű műhelymunkát készítünk elő. Ebből a szempontból tekintsük át az ebben a kiadványban bemutatott módszereket, és a csoportunk saját szükségleteire tekintettel válasszuk ki, illetve alkalmazzuk azokat. Alkossunk belőlük valami újat. Az itt bemutatott módszerek nincsenek kőbe vésve, és nem is lángelmék mestermunkái. Javaslatok ezek, használható tapasztalatok gyűjteménye. Amikor alkalmazzuk őket, semmi egyebet sem kell figyelembe vennünk a SAJÁT interkulturális képzési helyzetünkben, a résztvevők adottságain és elvárásain kívül. Alapos gondolkodás után az alábbi kérdések megkönnyíthetik a program egyes elemeinek összeillesztését. A kérdések sora nem zárt - másokat még fontosabbnak találhatunk.

a. Célok és feladatok

Tulajdonképpen mit akarunk elérni ezzel a bizonyos módszerrel a programnak ebben a bizonyos pillanatában? Világosan meghatároztuk-e a feladatainkat, és alkalmas-e ahhoz ez a módszer? Összhangban van-e ez a módszer tevékenységünk általános céljainak elérésével? Hatékonyan segít-e bennünket ez a módszer a fejlődésben? Illik-e ez a módszer a meghatározott módszertanunk alapelveihez? Alkalmazható-e ez a módszer az adott interkulturális tanulási helyzet dinamikájához?

A módszer alkalmazásának minden követelménye a megelőző folyamatok eredménye (például a csoport vagy a tanulási helyzet légköre, a kapcsolatok, a tudás, az ismeretek, a tapasztalatok)? Mi a konkrét tárgy/téma, amiről beszélünk? Milyen különböző szempontok (vagy nézeteltérések) adódhatnak a módszer használata közben, és mennyire láthatjuk előre (hogyan kezelhetjük) ezeket? Megfelel-e a módszer az összetett szempontoknak és azok kapcsolódásainak? Hogyan támogathatja a módszer az új nézőpontokat és észleléseket?

b. A célcsoport

Kinek és kivel dolgozzuk ki és használjuk ezt a módszert? Milyen előfeltételek jellemzik a csoportot és a személyeket a csoportban? Milyen következményekkel járhat a módszer az interakcióikra, a kölcsönös megfigyeléseikre és a kapcsolataikra? Megfelel-e a módszer a csoport - és az egyének - elvárásainak? Hogyan kelthetjük fel a figyelmüket? Mire lesz szükségük (egyénileg és csoportként), és mit tudnak adni a tanulási helyzet adott pillanatában? Elegendő teret biztosít-e ehhez a módszer? Hozzájárul-e a módszer ahhoz, hogy bemutassák képességeiket? Lehetővé teszi-e a módszer az egyéni megnyilvánulást? Hogyan kezeli a módszer a csoport azonosságait és különbözőségeit? Vannak-e a csoportnak olyan sajátos igényei, amelyekre figyelniük kell (kor, nem, nyelvi készségek, képességek, fogyatékoságok), vajon képes-e a módszer ezeket pozitív módon kezelni?

Van-e a csoportban vagy a csoport egyes tagjaiban különleges ellenállás vagy érzékenység a tárggyal szemben (például kisebbségek, nem, vallás), illetve olyan szélsőséges különbségek (a tapasztalatok, az életkor, stb. tekintetében), amelyek befolyásolják a képzési folyamatot? Hol tart a csoport az interkulturális tanulási folyamatban? Alkalmazkodik-e a módszer a csoport méretéhez?

c. Környezet, tér és idő

Milyen - kulturális, szociális, politikai, személyes stb. - környezetben használjuk a módszert? Milyen hatással van a módszer erre a környezetre, és a környezet a módszerre? Ebből a szempontból milyen elemeket - tapasztalatokat - hoznak magukkal az egyes csoporttagok? Milyen környezet - mely elemek, minták - dominálnak a csoportban és miért? Alkalmas-e a csoport légköre és kommunikációs szintje a módszerhez? Támogatják-e vagy akadályozzák ezek az adott interkulturális tanulási tapasztalatokban lévő összefüggések az egyes elemeket? Milyen a közös - és egyéni - térészlelés, elég nagy-e a csoport „közös területe” a módszer használatához?

Hozzájárul-e a módszer egy mindenki számára komfortos környezethez - a személyes határok kitérítéséhez? Milyen teret ad a módszer az aktivitások számára (gondoljuk át mi történik előtte, utána)? Elegendő időt hagyunk a módszer és a megfelelő értékelés számára? Hogyan kezeli a módszer a résztvevők (eltérő) időérzékelését?

d. Eszközök / Keret

Hogyan illeszkedik a módszer a rendelkezésünkre álló eszközökhöz (idő, hely, személyek, anyagok, média stb.)? Hatékonyan használja fel a módszer ezeket? Milyen szervezési szempontokat kell figyelembe vennünk? Szükséges-e az egyszerűsítés? Hogyan oszthatjuk meg a feladatokat a módszer alkalmazása során? Rendelkezünk-e a soron következő helyzet kezeléséhez szükséges és ahhoz illő képességekkel? Milyen szervezeti keretek között használjuk majd a módszert? Mivel kell előzetesen számolnunk (például szervezeti kultúra vagy preferenciák, intézményi célkitűzések)? Mely külső szereplők mely érdekeket érintően avatkozhatnak be a folyamatokba (intézményi együttműködők, azok, akik az épületben tartózkodnak, stb.)?

e. Előzetes értékelés

Használtuk már ezt a - vagy hasonló - módszert korábban? Mit figyeltünk meg vagy mit tanultunk abból a tapasztalatból? Vannak-e attól eltérő tapasztalatok, amit a módszerek használatáról tanultunk? Mit mondhatnak ezek most nekünk? Értékelni kell-e a módszert és hatását, és miként mérhetjük céljaink elérését? Hogyan biztosíthatjuk eredményeit az elkövetkezendőkre nézve - jelentéstétel, stb.? Az eddigi tevékenységünk értékelésének részeként, melyek azok az elemek, amelyeket a későbbiekben integrálunk a módszerünkbe?

f. Átvitel

Mennyiben épül a módszerünk (illetve hogyan függ össze azzal) a résztvevők tapasztalataira, illetve a korábbi tanulási tapasztalatokra? Illeszkedik-e a módszer a résztvevők realitásaihoz, illetve milyen körülményeket kell figyelembe venni az alkalmazás során? Arra irányul-e a módszer, hogy a résztvevők átvigyük/integrálják a tanultakat a mindennapi életükbe? Hogyan biztosítunk a résztvevők számára teret ahhoz, hogy saját valóságukba integrálhassák azt, amit megtanultak? Segíti-e az átvitelt egy beszélgetés vagy egyéb folyamat a módszer után? Mely elemek könnyíthetnék meg a résztvevők számára a továbbiakat? Hogyan vehetők fel az elemek a későbbiekben a folyamatba?

g. A csoportsegítők vagy trénerek szerepe

A csoportsegítő gondoskodik arról a folyamatról, amely segíti a csoportot abban, hogy a tartalmakat a lehető legmegfelelőbb és legeredményesebb módon megbeszélhessék. Ez azt jelenti, hogy a fentebbi fejezetekben feltett kérdésekre megpróbálunk válaszolni, és elgondolkodunk azon, hogyan szeretnénk megszervezni a jövőbeni eseményeket. Tisztáznunk kell, hogy mi legyen a szerepünk ebben a csoportban és a módszerben? Megpróbáltunk-e „lejátszani egy filmet a lelki szemeink előtt” arról, hogyan kellene működnie a dolgoknak? Számításba vettük-e saját természetünket, és ennek lehetséges hatásait a módszer levezetése közben? Mennyire vagyunk arra felkészülve, hogy az olyan eredményekre reagáljunk, amelyek eltérnek attól, amit előzetesen vártunk?